

közülök. Világpolgárok voltak, de világuk a tudományok és művészetek köztársasága. Jelszavuk: ubi bene ibi patria. Moráljuk inkább aesthetikai mint ethikai, amint hogy egész irányuk is a formai szépség felé való törekvés bélyegét viseli. Ez lévén sarkalatos tételük, midőn a scholastica ellenében a platói iskolát érvényesítve, az értelemnek határt szabó módszeresség helyett, a szabad gondolkozás utját megnyitották, és a speculativ kritika jogosultságát, a hagyományos tekintélyek ellenében is érvényesítették, megnyiták ugyan zsilipjeit a szellemi szabadságnak, de ennek hasznát ott keresték, hol az tartalmilag nem is létezhetett.

Legfőbb érdemök: hogy a scholastica logica merevségétől elszakadva, a styl formai szépségét alkották meg, és ez kiválólag aesthetikai irányuknál fogva, természetes, fesztelen, üde irányukban teljesen sikerült.

A humanismus egész mivoltában szemlélve, akár politikai és társadalmi; akár vallási és erkölcsi; akár tudományos és aesthetikai elemeit és befolyását mérlegeljük vegybontó hatással birt a multa és saját korára. A szellemi életet tagadhatatlanul új eszmékkel gazdagította, fejlődését rohamosan vitte előbbre; de túlnyomólag aesthetikai elemeinek egyoldalúságát nemcsak a tudományos, hanem a köz- és vallás-erkölcsi életbe becsempészhvén, a mélyebbre ható gondolkozást nagy tévedéseivel reactióra hívta ki, ez aztán az eléje dobott keztyűt felragadva megkezdé a nagy küzdelmet, melynek neve: reformáció.

RÉNYI REZSÓ.

SZÉK IMRE KATH. PAP, IRÓ A XVI. SZÁZAD ELEJÉRŐL.

Fraknoi »A hazai és külföldi iskolázás a XVI. században« című munkájában a sok érdekes részlet között a krakkói egyetem magyar burzája XVI. századi tagjainak névsorát is közli. A burzának 1516-ik évi tagjai közt az utolsó helyen, Fraknoinál a 263. lapon, találjuk bejegyezve Szék Imrét, így: *Zec Emericus Presbiter Ciskamarinus*; s nyomban hozzá téve ezen érdekes megjegyzést: *in suo Senioratu compilavit: Scrkbb fskos df. zbkkl fzbrxkt.*

A titkos írással jegyzett szavak előtt álló »compilavit« kétségtelenné teszi, hogy a titkos írás alatt irodalmi műnek címe rejlik.

A titkos írásnak ezen neme, mely a betűk helyettesítésén alapszik, nem volt a krakkói anyakönyv-vezetőnek privát találmánya; ismeretes és használatos volt az másoknál is. — Én részemről Janus Pannonius verseiben találkoztam vele legelőször; bár ez a betűk helyettesítését nagyobb mértékben alkalmazta, mint a krakkói deák.

Janus Pannonius CXLI. epigrammjának (Telekinél I. 522. l.) fele van efféle titkos írással írva, melynek szabálya az, hogy minden betű helyett annak betűsorbeli legközelebbi szomszédja, mely utána áll, iratik: az „a” helyett „b” a „b” helyett „c” a „c” helyett „d” stb.

Ekként p. o. e név: *Lucia* Janus Pannoniusnál így van írva: Mxdkb.

A krakkói deák, mint mondám, nem alkalmazza a betűhelyettesítést ily nagy mérvben, de titkos írása azért ugyanazon elven alapszik. Ő t. i. csak a magánhangzók helyett írja azoknak betűsorbeli szomszédjait. Nála csak „a” helyett áll „b”, „e” helyett „f”, „i” helyett „k”, „o” helyett „p”, „u” helyett „x”. A mássalhangzók saját értékükben vannak alkalmazva.

Ezen szabály szerint tehát művének czíme így lesz olvasandó: *Scriba Ezaias Zaijol ezaruít* (exaruít).

Nincs benne kétségem, hogy ez valami deák-pasquill czíme, melyet Szék Imre Szajoli Ezaiás ellen írt.

Most némit, olvasásom igazolására.

Az Ezaiás név kiírásában hibázott az író, minthogy abban magánhangzó (o) is fordul elő. De nem lehet benne kétség, hogy Ezaiást akart írni.

A Zaijol vezetéknevet a felállított szabály szerint Zakkol-nak is olvashatnám; ugyanis Szakoly helynév is van Szabolcsban, Szakal meg Nógrádban, s volt már a XV. században is (l. Csánky M. O. tört. földrajza. I. 107. és 525. és 527. ll.). De én azért olvasom Zaijolnak, mert ugyanazon anyakönyvben 1515-ben csakugyan előfordul egy Izaias Zaijlinus, Szajoli Ezaiás tanuló. S épen ez lehetett az, a ki ellen Szék Imre gunyiratát intézte, s mint »scriba« talán épen ő jegyezte azt fel a burza anyakönyvében, tudtul akarván adni társainak, hogy ismeri a valószínűleg névtelenül megjelent gunyirat szerzőjét; de ennek czimét — önmagát nem akarván még az utókor előtt is pelengérré állítani — titkos írással jegyezte föl.

Az írónak vezetéknevét — Zec — Széknek olvasom. T. i. a Z betű az anyakönyvben, mondhatni mindig, sz hangot jelöl. Így 1515-ben: Anthonius de *Zechyen*, Stephanus de *Zenthlazló*, Valentinus de *Zegedino*. 1516-ban Paulus de *Zeghedino*, Joannes *Zeghedinus* stb. A végső c betűt nem olvashatom cz-nek, vagy cs-nek, mert e hangok úgyszólván soha sem jelöltetnek az anyakönyvben pusztá c-vel, a szó végén pedig csakugyan soha. P. o. *Losonch* mindig így. *Tarczal*, *Myskolch*, *Gench* (Göncz). Nem különben: *Chazar*, de *Chanadino*, *Chyetnek*, *Gálsétz* és *Galzeech*, *Kechkeméth*. Míg ellenben a pusztá c-t a latin nyelv módja szerint találom használva ezekben: Colosvariensis, Crassó stb.

A *Ciskamarinus* jelzõt sem olvashatom másként, mint *Kiskamarinus*: *kiskamarási* értelemben. A *cis* szótagnak itt különben semmi értelme sem volna, Kiskamarás pedig van Csanádmegyében.

Ezek szerint Szék Imre, kiskamarási, Csanád megyei származású kath. pap, tanult 1516-ban a krakkói egyetemen, ott a magyar burzába beiratkozott, ebben senioratust is viselt s ez időben egy *parquillus*-féle művet írt, Szajoli! Ezaias, valószínűleg tanulóháza és a burza irnoka ellen, s mint ilyen a mohácsi vész előtt élt, eddig ismeretlen írók közé sorakozik.

Egyébiránt ezek mind »salvo jure melioris« legyenek mondva, s minden helyreigazítást vagy további adatot köszönettel veszek, sőt szívesen kérek.¹

BÉKESI EMIL.

¹ Egy megjegyzésem mindjárt nekem is lenne. A *Ciskamarinus* jelzõt én sem olvashatom másként, mint *Kiskamarinus*nak, mely azonban jelentésére nézve nem *kiskamarási*, hanem annyi mint *kiskomári*. Zalamegyében tőszomszéd községek Kis-Komárom és Komárváros. Ezek közül az előbbi mint vég hely Kis-Komárom néven fordul ugyan elő törvénykönyvünkben (1655. Art. III. §. 31.), úgy szintén az újabb népdalban (Kis-Komárom, Nagy-Komárom, De szép leány ez a három), — de közbeszédben a XVI. XVII. században mindig mint *Komár* vagy éppen *Kis-Komár*. Komár néven kilencszer említi e várdát a »Négy száz magyar levél a XVI. századból« (I. a tartalommutatóban, 407. l.). — A Sárkány István halálára 1636-ban írt ritka szép versezet így kezdődik: »Siralomra igyed juta óh Vég-Kis-Komár!« Utolsó strophája meg így szól:

Tartson Isten békességben téged *Kis-Komár*,

Ki olyan vagy mint jég hátán építettet vár.

Maga a vers akkor készült, midőn »Sárkány István az Kis-Komárban megholt«. (Thaly: Régi magyar vitézi énekek. I. 139—143.) Ez adatok alapján úgy vélem megállapítható, hogy a fentebbi igen becses cikkkben említett Szék Imre: kis-komári, zalamegyei származású pap volt.

A szerkesztő.